

Орислава Іванівна КОРКУНА

кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу
Львівського державного університету фізичної культури імені І. Боберського

ORCID ID: 0000-0002-8134-3771

E-mail: grafskayaorislava@gmail.com

Олег Ярославович ЦІЛЬНИК

директор ПП «Укрзахідпостач»

ORCID ID: 0000-0002-3875-7098

E-mail: oleg.c28@gmail.com

Олександр Анатолійович СЕЛІВОНЧИК

аспірант Львівського університету бізнесу та права

ORCID ID: 0000-0001-6341-5818

E-mail: sasha.selivvov@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН ІНФРАСТРУКТУРИ ТУРИЗМУ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Коркуна, О. І. Сучасний стан інфраструктури туризму в територіальних громадах [Текст] / Орислава Іванівна Коркуна, Олег Ярославович Цільник, Олександр Анатолійович Селівончик // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 2. – С. 267–281. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Сучасний етап суспільного розвитку в Україні характеризується зростанням ролі й посиленням відповідальності територіальних громад у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій. Процеси децентралізації та реформування засад місцевого самоврядування, які зараз відбуваються в державі, створюють нові можливості для ефективного управління потенціалом громад задля зміцнення їх спроможності, створення підґрунтя для запуску механізмів локального економічного розвитку на противагу механізмам традиційної патерналістської моделі. Територіальні громади можуть бути цікавими для туристів з огляду на особливі традиції або культурні, креативні й інші властивості, якими володіють мешканці громади, тоді як інші громади – це просто місця територіальної локалізації пам'яток, природних ресурсів, цікавих для туристів.

Метою статті є дослідження сучасного стану інфраструктури туризму в територіальних громадах.

Результати. У статті досліджено питання забезпечення діяльності територіальних громад у сфері туризму. Висвітлено особливості функціонування інфраструктури туризму, зокрема шляхом поділу територіальних громад на п'ять груп, орієнтованих на домінуючий напрям надання туристично-рекреаційних послуг. Розглянуто питання і дана характеристика локальних громадських організації туристичного спрямування. Встановлено, що надавачами послуг туристам і рекреантам з розміщення для тимчасового проживання є готелі, мотелі, хостели, кемпінги, бази відпочинку, оздоровчі табори, пансіонати, приватні садиби тощо, а послуг із забезпечення харчування – ресторани, кафе, фаст-фуди і т. п. Досліджено нормативно-правове забезпечення діяльності туристичних суб'єктів. Для цілей аналізу функціонування і перспектив розвитку сфери туризму та рекреації на локальному рівні відібрано найпопулярніші в

Україні серед туристів і рекреантів територіальні громади і включено до аналізу ті, які отримували до своїх бюджетів найбільші надходження від туристичного збору (як показника офіційного перебування туристів). В регіональному розрізі проведено аналіз суб'єктів туристичної діяльності, а саме – юридичних осіб, які надавали послуги з організації туристичної подорожі. Зроблено оцінку транспортної інфраструктури туристичних дестинацій, що дало можливість відслідкувати завантаженість залізничних станцій пасажирами в територіальних громадах, орієнтованих на морський відпочинок і гірські види туризму та культурно-історичний туризм.

Висновки. Доведено, що найбільша пропозиція житла для тимчасового перебування туристів серед досліджуваних туристичних дестинацій є на ресурсі Booking, а також проаналізовано цінову політику щодо проживання в туристичних дестинаціях. Обґрунтовано наявність закладів культури та мистецтва в деяких туристичних дестинаціях і їх вплив на привабливість для туристів того чи іншого регіону.

Ключові слова: дестинація, туризм, туристична сфера, об'єднана територіальна громада, кластер.

Oryslava KORKUNA

PhD of Economic Sciences, Associate Professor of Department of Hotel and Restaurant Business, Lviv State University of Physical Culture named after I. Bobersky

Oleh TSILNYK

Director of PE "Ukrzahidpostach"

Oleksandr SELIVONCHYK

graduate student of Lviv University of Business and Law

MODERN CONDITION OF THE TOURISM INFRASTRUCTURE IN TERRITORIAL COMMUNITIES

Abstract

Introduction. The current stage of social development in Ukraine is characterized by the growing role and reinforced responsibility of territorial communities in securing the socio-economic development of territories. The processes of decentralization and reforming of local governance foundations currently taking place in the country create new opportunities for efficient management of communities' capacity to create a ground to launch the mechanisms of economic growth against the mechanisms of the traditional paternalistic model. Territorial communities can be interesting for tourists from the viewpoint of their specific traditions or cultural, creative, other opportunities that the communities' residents have, while other communities are simply the places of territorial localization of attractions and natural resources interesting for tourists.

The paper aims to research the current condition of the tourism infrastructure in territorial communities.

Results. The issues of territorial communities' activity in the tourism industry have been researched in the paper. The features of the functioning of the tourism infrastructure are highlighted, in particular through the division of the territorial communities into five groups based on the dominating direction of providing touristic and recreational services. Local tourism-oriented public organizations are characterized. In particular, the paper establishes the fact that hotels, motels, hostels, campings, resorts, health camps, recreation centers, private farms are the temporary accommodation services providers to tourists and visitors, while restaurants, cafes, fast-foods, etc. are the catering services providers. With the view to analyze the functioning and perspectives of tourism and recreation industry development at the local level, the most popular territorial communities in Ukraine among the tourists and visitors are selected and those getting the largest revenues to their budgets from the tourism fee (as an indicator of official stay of

tourists) are included in the analysis. The tourism activity entities are analyzed across regions, including the legal entities providing services on the organization of touristic trips. The transport infrastructure of tourism destinations is evaluated. On this basis, the burden on railway stations with passengers in territorial communities oriented at vacations at the seaside, mountain types of tourism, and cultural-historical tourism is tracked.

Conclusions. «The Booking» is proven to be the resource with the best choice of temporary accommodations suggestions for tourists among the tourism destinations under research. The pricing policy regarding the accommodation in the tourism destinations is analyzed. The availability of cultural and art facilities in some tourism destinations and their impact on the attraction of tourists to a certain region is substantiated.

Key words: destination, tourism, tourism industry, consolidated territorial community, cluster.

JEL classification: L83; O18; R11

Вступ

Оцінити розвиток сфери туризму та рекреації в територіальних громадах, виявити проблеми, пов'язані з формуванням у громадах сприятливого середовища для туристів і рекреантів, а також розкрити переваги (або своєрідні бонуси), у тому числі і фінансові, які сфера туризму приносить територіальній громаді, можливо, якщо розглядати територіальну громаду як цілісну туристичну дестинацію. Спираючись на поширені в науковій літературі [1; 2] трактування поняття «туристична дестинація», під цим поняттям ми розуміємо привабливу для відвідування туристами територію з наявним туристичним продуктом і інфраструктурою сфери туризму та рекреації, здатною забезпечити максимально комфортне перебування туристів.

Визначення поняття «туристичний продукт» закріплено у Законі України «Про туризм», згідно з яким туристичний продукт – це попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо) [3]. Виходячи з такого трактування, територіальна громада, яка орієнтується на розвиток туризму та рекреації, має володіти відповідною інфраструктурою для всебічного задоволення потреб туристів у пересуванні, проживанні, харчуванні, розвагах, комунікації тощо.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження сучасного стану інфраструктури туризму в територіальних громадах.

Виклад основного матеріалу

У науковій і прикладній літературі містяться різні підходи до трактування та класифікації інфраструктури туризму та рекреації. Так, наприклад, Н. Корж, Д. Басюк [1] вказують на дві складові інфраструктури туризму: індустрію туризму та індустрію гостинності. Індустрія туризму включає суб'єкти, діяльність яких безпосередньо пов'язана з організацією туристичних поїздок і супроводом туристів (туристичні оператори, туристичні агентства і т. п.), перевізників, які доставляють туристів і багажі до туристичної дестинації та/або надають транспортні послуги в її межах, суб'єктів індустрії розваг, які задіяні в організації дозвілля туристів і рекреантів (розважальні центри, тематичні парки, атракціони тощо). До індустрії гостинності належать суб'єкти, діяльність яких полягає у забезпеченні перебування туристів (колективні й індивідуальні заклади розміщення), харчування і надання супутніх туристичних послуг (побутових, банківських, медичних, зв'язку та інших).

Зазначені науковці [1] також акцентують увагу на існуванні двох особливостей функціонування інфраструктури туризму:

1) наявності сполучної ланки (своєрідного допоміжного елементу інфраструктури туризму), яка забезпечує зв'язок як між споживачами туристичного продукту й суб'єктами обох складових інфраструктури туризму (індустрії туризму та індустрії гостинності), так і суб'єктів інфраструктури туризму між собою. Такою ланкою є глобальні комп'ютерні мережі. Вони не лише інформують туриста про популярні туристичні дестинації, але й дозволяють йому віддалено забронювати туристичні тури, квитки на транспорт до місця призначення, проживання, оренду транспорту тощо. Серед найпопулярніших ресурсів, на нашу думку, можна виділити: Momondo (туристична метапошукова система, за допомогою якої користувачі можуть здійснювати пошук і порівнювати пропозиції на авіаквитки, готелі, автомобілі на прокат та інші туристичні послуги. Momondo перенаправляє користувачів на сайти суб'єктів інфраструктури туризму, які безпосередньо здійснюють продаж квитків і надають інші туристичні послуги), Booking.com (система інтернет-бронювання житла в будь-якій країні світу), Airbnb (онлайн-сервіс з розміщення, пошуку та короткострокової оренди житла по всьому світі, що функціонує на засадах економіки спільної участі), Skyscanner (онлайн-сервіс для безкоштовного пошуку та порівняння авіаквитків усіх регулярних і бюджетних авіаліній, а також готелів і прокату автомобілів);

2) тісний горизонтальний і вертикальний взаємозв'язок суб'єктів інфраструктури туризму з елементами інфраструктури (мережею автошляхів, житлово-комунальним господарством, енергетикою, системами комунікації тощо) та системою управління територіальної громади (органами місцевого самоврядування) [1]. Цей взаємозв'язок виникає через те, що розвиток однієї складової надання туристичних послуг (наприклад, підприємств інфраструктури туризму) в межах територіальної громади (туристичної дестинації) може позитивно вплинути на розвиток другої (наприклад, житлово-комунального господарства через збільшення його фінансування від надходжень, отриманих від туристичного збору). І, навпаки, покращення дорожньої інфраструктури полегшить добирання до туристичної дестинації і зробить її привабливішою для туристів, що в результаті може позитивно відобразитися на розвитку підприємств інфраструктури туризму.

Власне, друга із зазначених особливостей демонструє мультиплікативний ефект сфери туризму і рекреації на суміжні галузі економіки, які не пов'язані напряму з інфраструктурою туризму (переробну промисловість (виробництво металевих, дерев'яних, скляних, пластмасових, текстильних виробів, продуктів харчування тощо), адміністративні, охоронні послуги й інші), проте для яких вона є ринком збуту їхньої продукції.

Дещо по-іншому підходить до тлумачення інфраструктури туризму С. Грабовенська, вказуючи, що це лише «проміжна ланка між наявними в регіоні природно-рекреаційними ресурсами, культурно-історичною інфраструктурою та задоволенням потреб споживачів у рамках діяльності індустрії вражень» [4]. Дослідниця виділяє в складі інфраструктури туризму господарюючих суб'єктів двох рівнів:

1) первинні підприємства інфраструктури туризму (їх діяльність пов'язана з організацією туристичної подорожі (туристичні оператори та агентства), розміщенням (готелі, санаторії, пансіонати тощо), перевезеннями в межах країни (внутрішній маршрутний транспорт), наданням послуг зв'язку та фінансових послуг);

2) вторинні підприємства інфраструктури туризму (надають послуги з перевезень (міжнародних і в межах туристичної дестинації), харчування, торгівлі, організації дозвілля, побутового й комунального обслуговування) [4].

Однак, попри відмінності в підходах до трактування інфраструктури туризму як іноземні, так і вітчизняні дослідники [5] сходяться на думці щодо її складових елементів: 1) послуги з організації подорожі; 2) послуги з організації перевезень; 3) послуги з розміщення для тимчасового проживання; 4) послуги із забезпечення харчування; 5) послуги

ги з організації відпочинку та розваг. Головним чином, це зумовлено наявністю видів економічної діяльності, задіяних у сфері туризму й рекреації, які підпадають під статистичний облік і можливість економічної оцінки, та відповідають міжнародним класифікаційним стандартам. Останнє дозволяє здійснювати їх зіставлення в розрізі країн світу.

До суб'єктів, які надають послуги з організації подорожі, належать туристичні оператори та агентства, туристичні інформаційні центри, служби бронювання, а також суб'єкти, які прямо не задіяні в організації подорожі, але своєю діяльністю заохочують до прийняття рішення про подорож (рекламні агенції, туристичні оглядачі і блогери, туристичні асоціації тощо).

Послуги з організації перевезень забезпечують підприємства, які спеціалізуються на повітряних, залізничних, морських, автобусних перевезеннях, фізичні особи, які здійснюють перевезення туристів автомобільним транспортом (здебільшого в межах туристичної дестинації), підприємства з прокату автомобілів, таксі та інші. До цієї групи з певною умовністю можна віднести й автозаправні станції, які є невід'ємною складовою транспортної галузі. Також, на наш погляд, основними суб'єктами, які надають туристичні та рекреаційні послуги для тимчасового розміщення, можуть бути бази відпочинку, оздоровчі табори, пансіонати, готелі, мотелі, хостели, кемпінги, приватні садиби, а із забезпечення харчування - ресторани, кафе, фаст-фуди і т. п.

Організація відпочинку і розваг покладається на музеї, розважальні центри, клуби, тематичні парки, атракціони, підприємства, які надають послуги з організації гірськолижного відпочинку, водних розваг, культурно-пізнавального туризму, спортивного туризму і т. д. До цієї групи можна також віднести і події, які сприяють напливу туристів до туристичної дестинації: фестивалі, концерти, виставки, ярмарки, спортивні змагання тощо [5]. Значною мірою організація таких заходів залежить від зусиль самої територіальної громади: органів місцевого самоврядування та жителів громади.

Саме виходячи із зазначеного вище поділу, ми аналізуватимемо інфраструктуру туризму в територіальних громадах.

У процесі дослідження зроблено поділ відібраних територіальних громад залежно від їх орієнтації на домінуючий напрям надання туристично-рекреаційних послуг на п'ять груп: 1) бальнеологічні курорти; 2) громади з орієнтацією на гірські види туризму; 3) громади з наявними термальними джерелами; 4) громади з орієнтацією на морський відпочинок; 5) громади з орієнтацією на культурно-історичний туризм. Об'єктом аналізу першої групи (бальнеологічні курорти) стали м. Трускавець, смт. Східниця, м. Моршин (усі – Львівської області); другої групи (громади з орієнтацією на гірські види туризму) – с. Поляниця і м. Яремче (Івано-Франківської області), Славська об'єднана територіальна громада Львівської області; третьої групи (громади з наявними термальними джерелами) – м. Берегово і с. Косонь Берегівського району Закарпатської області; четвертої групи (громади з орієнтацією на морський відпочинок) – Шабівська об'єднана територіальна громада та смт. Затока Білгород-Дністровського району Одеської області, м. Бердянськ і Приморська об'єднана територіальна громада Запорізької області, Коблівська об'єднана територіальна громада Миколаївської області, с. Залізний Порт Голопристанського району, м. Скадовськ і смт Лазурне Скадовського району (три останні – Херсонської області); п'ятої групи (громади з орієнтацією на культурно-історичний туризм) – м. Львів, м. Одеса, м. Ужгород (обласні центри). Саме ці територіальні громади є головним об'єктом нашого дослідження. Проте для виявлення особливостей функціонування і розвитку сфери туризму та рекреації ми зупинимось на аналізі й деяких інших територіальних громадах.

Головними суб'єктами інфраструктури туризму, які надають послуги з організації туристичної подорожі відповідно до Закону України «Про туризм», є туристичні оператори, туристичні агентства, а також гіді-перекладачі, екскурсіводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу – фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом (за виключенням осіб, які

працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти відвідування). Туристичними операторами є юридичні особи, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних (тобто основними споживачами яких є саме туристи, і без їх реалізації туристам їхнє надання та виробництво суттєво скоротиться) і супутніх послуг (тобто послуг, надання та виробництво яких несуттєво скоротиться без їх реалізації туристам), і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність. Туристичними агентами можуть бути і юридичні особи, і фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів і туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності (готелів, баз відпочинку тощо), а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних і супутніх послуг [3].

Оцінити динаміку та структуру суб'єктів туристичної діяльності, які надають послуги з організації туристичної подорожі (туристичних операторів, туристичних агентств), у досліджуваних територіальних громадах украї складно. По-перше, через відсутність відповідної інформації в розрізі міст і районів, а, по-друге, через концентрацію практично всіх туристичних операторів і більшості туристичних агентств – юридичних осіб в обласних центрах (що обумовлено значною чисельністю населення, тобто потенційними споживачами їхніх послуг). Тому для аналізу ми скористалися даними про регіональний зріз суб'єктів туристичної діяльності, які надають послуги з організації туристичної подорожі [6], та дослідили реєстр суб'єктів туроператорської діяльності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. Аналізувались лише ті регіони, до складу яких входять територіальні громади, які становлять головний об'єкт нашого дослідження: Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська та Херсонська області.

В усіх досліджуваних регіонах, крім Львівської області, за період з 2014 до 2018 рр. відбулось зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності – юридичних осіб, які надавали послуги з організації туристичної подорожі. Найбільше їх чисельність за вказаний період зменшилась у Миколаївській (на 43,8%) і Закарпатській областях (на 30,0%), найменше – у Запорізькій області (на 16,2%), а у Львівській області – практично не змінилась (табл. 1).

Таблиця 1. Суб'єкти туристичної діяльності – юридичні особи, які надавали послуги з організації туристичної подорожі, одиниць

Область	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Приріст/зменшення у 2018 р., як порівняти з 2013 р., %
Закарпатська	40	37	35	31	28	-30,0
Запорізька	74	61	66	63	62	-16,2
Івано-Франківська	48	40	36	34	34	-29,2
Львівська	143	137	149	159	142	-0,7
Миколаївська	32	29	29	23	18	-43,8
Одеська	172	164	157	140	135	-21,5
Херсонська	22	16	15	14	16	-27,3

Джерело: Складено і розраховано автором за даними Ліцензійного реєстру суб'єктів туроператорської діяльності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

Упродовж 2014-2018 рр. в усіх досліджуваних регіонах, крім Львівської області, мала місце тенденція до зменшення кількості туристичних операторів (табл. 1). Натомість у Львівській області – вона збільшилась. Найімовірнішою причиною є жорстка конкуренція (як цінова, так і нецінова) на ринку туристичних послуг і популярність серед туристів перевірених туроператорів з доброю репутацією, які мають свої підрозділи в багатьох містах. Так, до 10-ти найпопулярніших туроператорів за кількістю клієнтів – українських громадян, які подорожували Україною у 2018 р., потрапили ТОВ «АККОРД-

ТУР» (надано послуги понад 36,7 тис. осіб) і ТОВ «ВІДВІДАЙ» (5,7 тис. осіб), які були зареєстровані у Львові. Решта туроператорів з топ-10 були зареєстровані у столиці [7].

За аналізований період зменшилась і кількість туристичних агентств – юридичних осіб у Закарпатській (на 8 юридичних осіб, або на 36,4%), Запорізькій (на 6 юридичних осіб, або на 9,4%), Львівській (на 7 юридичних осіб, або на 8,9%), Миколаївській (на 11 юридичних осіб, або на 42,3%) та Одеській (на 7 юридичних осіб, або на 5,9%) областях. В Івано-Франківській і Херсонській областях у 2018 р. вона відповідала кількості туристичних агентств 2013 р. (23 і 11 відповідно). Натомість в усіх досліджуваних регіонах, крім Запорізької області, за період 2014-2018 рр. простежується тенденція до зростання чисельності туристичних агентств, які функціонували як фізичні особи – підприємці (ФОПів). Найбільше їхня чисельність збільшилась у Львівській (у 2,3 рази проти 2014 р.) і Миколаївській (у 2,1 рази) областях. У Запорізькій області вона також демонструє тенденцію до зростання, починаючи з 2015 р., але ще не досягнула кількості ФОПів, які провадили діяльність у сфері туризму у 2014 р.

Аналіз даних ліцензійного реєстру суб'єктів туроператорської діяльності [8] засвідчив наявність туристичних операторів лише в окремих досліджуваних нами територіальних громадах. Так, у м. Берегове функціонувало 3 юридичні особи, які здійснювали туроператорську діяльність, у м. Бердянськ – 2, у м. Яремче – 5, у с. Поляниця – 1, у м. Трускавець – 16, у смт Східниця – 2, у м. Скадовськ – 1. Домінуюча ж частина туроператорів розглянутих регіонів була сконцентрована в обласних центрах: в Ужгороді – 65% усіх туристичних операторів, зареєстрованих у межах області, в Запоріжжі – 93%, в Івано-Франківську – 52%, у Львові – 80%, у Миколаєві – 83%, в Одесі – 93%, у Херсоні – 73%. Окрім того, в окремих досліджуваних територіальних громадах функціонують туристичні агентства, які тісно співпрацюють з туристичними операторами з інших міст, а також самостійно організовують тури та екскурсії здебільшого на невеликі відстані (в межах громади та до найближчих визначних місць, які становлять інтерес для туристів і рекреантів, подорож до яких не потребує ночівлі в іншій туристичній дестинації). Так, наприклад, у м. Яремче та його околицях функціонує 12 суб'єктів туристичної діяльності, у м. Бердянськ – 35.

Однак, аналіз стратегій і програм соціально-економічного розвитку та розвитку туризму в територіальних громадах засвідчує, що навіть наявність у територіальних громадах туроператорів і турагентств може не мати відчутного впливу на розвиток туризму в межах громади, оскільки вказані суб'єкти туристичної діяльності переважно орієнтують клієнтів на виїзний туризм. Останнє здебільшого пов'язане з неналежною якістю інфраструктури в туристичних дестинаціях та/або співвідношенням ціни/якості пропонованих туристичних продуктів (наприклад, недостатнє забезпечення пляжів об'єктами пляжної інфраструктури: душовими кабінками, туалетами, кабінами для перевдягання і т. п.).

Важливим суб'єктом організації туризму та рекреації в територіальних громадах – особливо неорганізованих туристів – є туристичні інформаційні центри. Вони здійснюють рекламно-інформаційну діяльність, посередницьку діяльність у сфері надання санаторно-курортних послуг і послуг трансферу, ініціюють і розробляють нові екскурсійно-туристичні продукти, працюють над вдосконаленням наявних маршрутів, надають екскурсійні послуги, співпрацюють з музеями, туристичними агенціями тощо. Проте, серед досліджуваних туристичних дестинацій такі центри наявні лише в кожній другій з 19 територіальних громад (у м. Трускавець, смт Східниця, с. Поляниця, м. Яремче, Славській ОТГ, м. Берегове, смт Затока, м. Львів, м. Одеса, м. Ужгород). Решта територіальних громад, у яких розроблені стратегічні та програмні документи з розвитку туризму (Коблівська ОТГ, Приморська ОТГ, Шабівська ОТГ, м. Моршин), одним із пріоритетів вказують власне започаткування діяльності туристичних інформаційних центрів.

Вагоме значення для розвитку територіальної громади як туристичної дестинації має її взаємодія (насамперед в особі органів місцевого самоврядування) з туристичними асоціаціями, які надають допомогу та сприяння в популяризації туристичної дестинації.

Найпопулярнішим видом транспорту, який забезпечує перевезення туристів і рекреантів до туристичних дестинацій, є залізничний і власний автомобільний транспорт. Рідше туристи використовують автобусні перевезення під час планування відпочинку далеко від дому (понад 500 км), і практично не використовують для таких цілей авіаційний транспорт через високу, порівнюючи з іншими видами транспорту, вартість квитків на авіаперевезення.

Широка розгалуженість мережі залізничних колій української залізниці (загальна довжина залізничних колій в Україні – 21 тис. кілометрів (третя за довжиною в Європі)) зумовлює популярність пасажирських залізничних перевезень на далекі відстані серед туристів. У 2018 р. залізничним транспортом було перевезено близько 158 млн осіб [9].

Аналіз транспортної інфраструктури, яка забезпечує пасажирські перевезення (залізничних станцій чи вокзалів, автостанцій чи автовокзалів, аеропортів) показав, що серед досліджуваних туристичних дестинацій залізничні станції є у більшості, але не у всіх територіальних громадах (табл. 2). Головною причиною є їх географічне розташування (гірська місцевість, морське узбережжя, віддаленість від національних і регіональних залізничних артерій). Так, у смт Східниця, с. Поляниця, Приморській ОТГ, Коблівській ОТГ, с. Залізний Порт, м. Скадовськ, смт. Лазурне та с. Косонь – відсутнє залізничне сполучення. Однак воно компенсується налагодженими міжміськими автобусними перевезеннями (з обласних центрів і міст обласного значення), особливо в туристичних дестинаціях, які орієнтуються на морський відпочинок.

Завантаженість залізничних станцій пасажирами в досліджуваних територіальних громадах зумовлена специфікою їхніх туристичних ресурсів. Так, найбільша завантаженість залізничних станцій пасажирами в територіальних громадах, орієнтованих на морський відпочинок, припадає на другу половину липня – початок вересня. А в туристичних дестинаціях, орієнтованих на гірські види туризму та культурно-історичний туризм, це, крім літніх місяців, ще й грудень (період новорічних свят) [10]. У пікові періоди їх чисельність сягає від кількох сотень у невеликих територіальних громадах до кількох тисяч на добу у великих містах.

Практично в усіх територіальних громадах (крім Шабівської ОТГ і с. Косонь) є автостанції (а у великих містах – автовокзали), які полегшують переміщення туристів і рекреантів на великі відстані, дозволяють краще організувати подорожі. Відсутність автостанції в Шабівській ОТГ пояснюється тим, що вона розташована на єдиній автомобільній дорозі, яка сполучає м. Білгород-Дністровський (сусідня територіальна громада – районний центр) з Одесою, – Р-70. Водночас наявність автостанції в смт Затока, яка розташована на тому ж автошляху, обумовлена величезною популярністю цієї туристичної дестинації серед рекреантів у літній сезон.

Найгірша ситуація з переміщенням туристів і рекреантів, з-поміж усіх досліджуваних туристичних дестинацій, – до с. Косонь. Так, дістатись до головного туристичного ресурсу територіальної громади – оздоровчо-рекреаційного комплексу «Косино» (термальних басейнів і аквапарку) – можливо або власним автотранспортом, або залізничним транспортом чи автобусом до м. Берегове, а звідти на таксі, що ускладнює подорож і робить її дорожчою.

Загалом слід констатувати, що система перевезення туристів і рекреантів до туристичних дестинацій в Україні є добре налагоджена. Свідченням цього, окрім наявності в більшості досліджуваних територіальних громадах усіх видів міжміського транспортного сполучення, є також збільшення транспортних засобів, які здійснюють перевезення пасажирів, у пікові періоди. Так, Укрзалізниця щороку в літній період збільшує кількість міжміських поїздів у напрямках Одеси, Херсона, Бердянська та Генічеська (у 2017 р. – на 13 потягів, у 2018 та 2019 рр. – на 23 потяги).

Послуги з розміщення для тимчасового проживання туристів і рекреантів надають готелі й аналогічні засоби розміщення, а також кемпінги, бази відпочинку, оздоровчі табори, приватні садиби тощо. Дані про колективні заклади розміщення в досліджуваних територіальних громадах є лише фрагментарні (наприклад, у м. Бердянськ у 2017 р. було 22 колективні заклади розміщення, які відвідали 12,8 тис. осіб; у Приморській ОТГ – 19 закладів (відвідали 33,3 тис. осіб); у Коблівській ОТГ – 60 закладів (відвідали 48,3 тис. осіб); у смт Лазурне – 31 заклад, у якому побували 18,6 тис. осіб). Для оцінювання тенденції з кількістю закладів розміщення та чисельності їх відвідувачів ми скористалися даними Державної служби статистики в розрізі регіонів, до складу яких входять досліджувані туристичні дестинації.

До 2018 р. офіційна статистика обліковувала колективні заклади розміщення, які функціонували у статусі юридичних осіб та їх філії, а також фізичних осіб – підприємців, сумарно, а з 2018 р. наводить дані лише про юридичні особи та їхні філії. Аналіз даних Державної служби статистики України в розрізі регіонів, до складу яких входять досліджувані туристичні дестинації, показує, що у 2017 р., як порівняти з 2016 р., кількість колективних засобів розміщення зменшилась у Львівській (на 1,7%), Закарпатській (на 2,3%), Одеській (на 9,3%), Запорізькій (на 0,5%) і Херсонській (на 6,2%) областях. А в Івано-Франківській і Миколаївській – зросла (на 6,6% і 3,8% відповідно). Найімовірніше, це відбулось за рахунок зміни чисельності фізичних осіб – підприємців, яким легше, ніж юридичним особам, започаткувати і припинити свою діяльність. Водночас кількість місць у закладах розміщення у 2017 р. проти попереднього року зросла у Львівській (6,7%), Івано-Франківській (на 1,9%) і Миколаївській (на 1,3%) областях. В інших аналізованих регіонах – зменшилась. А от зростання чисельності осіб, які перебували у 2017 р. у колективних закладах розміщення, проти 2016 р. відбулось лише у Львівській (14,7%), Закарпатській (на 16,3%) і Запорізькій (на 3,3%) областях.

Серед закладів розміщення переважали ті, які функціонували в статусі фізичних осіб – підприємців. Такі висновки можна зробити, виходячи з аналізу даних про заклади розміщення в 2017-2018 рр. Так, якщо припустити, що кількість колективних засобів розміщення – юридичних осіб (та їхніх філій) у 2018 р. не змінилась, як порівняти з 2017 р., то можна стверджувати, що практично кожні два з трьох закладів розміщення у Запорізькій та Одеській областях, три з п'яти – у Львівській і Миколаївській, два з п'яти – Херсонській, три з чотирьох – в Івано-Франківській і чотири з п'яти – у Закарпатській областях були зареєстровані як фізичні особи – підприємці. Проте вони обслуговували лише до 50% усіх осіб, які перебували у колективних закладах розміщення регіону (за виключенням Закарпатської області, де частка туристів, які зупинилися на ночівлю у фізичних осіб – підприємців, які надавали послуги з розміщення туристів, перевищувала 73%). Решту туристів обслуговували колективні заклади розміщення – юридичні особи.

Специфічною ознакою функціонування юридичних осіб, приватних підприємців і фізичних осіб, які надають послуги з розміщення та проживання туристів і рекреантів без офіційної реєстрації своєї діяльності, є невідповідність задекларованого класу комфорту осель їх фактичному стану. Особливо гострою є ситуація в туристичних дестинаціях, які орієнтуються на морський відпочинок, оскільки значний вплив рекреантів у літній відпочинковий сезон майже напевно гарантує заповнення закладів розміщення, попри комфортність умов проживання. Аналогічні проблеми притаманні і колективним закладам розміщення, якими є бази відпочинку та дитячі табори. Так, наприклад, на території Шабівської ОТГ розміщено 65 баз відпочинку. Середній коефіцієнт заповнення номерного фонду складає лише 50%. Рівень комфорту закладів розміщення, навіть за оцінками органів місцевого самоврядування, є невисоким. Більшість закладів розміщення – не сертифікована. В територіальній громаді відсутні заклади розміщення, які б відповідали міжнародним стандартам щодо задоволення попиту іноземних туристів. У туристичних дестинаціях, орієнтованих на морський і

гірський відпочинок, наявні також проблеми комфортності проживання та харчування у закладах відпочинку для дітей і молоді. Так, у смт Затока окрім сучасних новозбудованих готельних комплексів, на кшталт «Червона рута», розташовані комунальна установа дитячий табір «Алые паруса», який потребує реконструкції та переобладнання, і база відпочинку «Чорноморські зорі» комунального підприємства «Модерн». Для приведення їх до задовільного стану для перебування дітей потрібні чималі капіталовкладення, яких з місцевого бюджету виділити не можуть.

Для оцінювання наявних закладів розміщення в досліджуваних туристичних дестинаціях і вартості проживання в них ми скористалися найбільшим у світі ресурсом з онлайн бронювання житла, пропозиція в якому налічує майже 30 млн осель з усього світу, – Booking.com. Нашими критеріями відбору житла були:

- ❖ період перебування – 7 ночей (з 24 серпня до 31 серпня 2020 р.). Сім ночей можна вважати мінімальним відпочинковим періодом, а кінець серпня – менш завантажений туристами, що дозволяє виявити більшу кількість житла;

- ❖ чисельність туристів – дві особи. Це дозволяє адекватно підібрати житло й оцінити його вартість (починаючи від місць у загальному номері у хостелі або окремої кімнати в багатокімнатній квартирі до багатокімнатних апартаментів чи цілого будинку, розрахованого на більшу кількість осіб);

- ❖ до ціни проживання включено туристичний збір. Здебільшого він не має суттєвого впливу на вартість проживання особи у тій чи іншій туристичній дестинації.

Найбільша пропозиція житла для тимчасового перебування туристів серед досліджуваних туристичних дестинацій на ресурсі Booking.com була у великих містах групи культурно-історичного туризму: в Одесі (1483 помешкання) та Львові (753) (табл. 2).

Таблиця 2. Пропозиція житла на сайті Booking.com в окремих дестинаціях

Туристична дестинація	Кількість пропозицій житла, одиниць	У тому числі за класовістю,			
		3 зірки	4 зірки	5 зірок	без зірок
м. Одеса	1483	435	157	16	875
м. Львів	753	484	23	4	242
Шабівська ОТГ	312	35	1	1	275
смт Затока	208	22	-	-	186
м. Яремче	151	17	5	-	129
м. Бердянськ	128	12	-	-	116
м. Трускавець	102	34	3	2	63
м. Ужгород	81	18	4	-	59
Славська ОТГ	55	5	2	-	48
с. Залізний Порт	51	2	-	-	49
смт Східниця	34	4	3	-	27
м. Берегове	32	11	-	-	21
Коблівська ОТГ	31	4	1	-	26
с. Поляниця	30	7	1	-	22
м. Скадовськ	28	2	1	-	25
смт Лазурне	19	2	-	-	17
м. Моршин	15	2	-	-	13
Приморська ОТГ	5	-	-	-	5
с. Косонь	3	-	-	-	3

Джерело: Складено автором на основі аналізу даних сайту Booking.com станом на 10.01.2020 р.

Наступними за кількістю пропозиції житла були популярні серед рекреантів курорти чорноморського узбережжя (смт Затока та Шабівська ОТГ). Найменше представлена на сайті Booking.com пропозиція житла в Приморській ОТГ і с. Косонь. Однак такий стан речей жодним чином не вказує на недостатність житла в тих чи інших туристичних дестинаціях. З одного боку, він може свідчити про необізнаність місцевого населення з можливістю використання всесвітньовідомих онлайн ресурсів з бронювання житла, а

також про жорсткі правила, встановлені останніми, за невиконання яких можуть бути передбачені штрафні санкції для власників осель. А з другого боку, дозволяє припустити, що фізичні особи – власники житла не бажають надавати його в тимчасову оренду офіційно, щоб не сплачувати жодних податків і зборів, і тому орієнтуються на постійних клієнтів, які відвідують туристичні дестинації з року в рік, або на випадкових туристів, які шукають місце для ночівлі після прибуття в територіальну громаду.

Щодо комфортності та класовості житла, то лише в окремих туристичних дестинаціях (м. Одеса, м. Львів, Шабівська ОТГ, м. Яремче, м. Трускавець, смт Східниця, м. Ужгород, Славська ОТГ, Коблівська ОТГ, с. Поляниця, м. Скадовськ) можна винайняти оселі, які б відповідали рівню класовості чотири і п'ять зірок (табл. 2). Здебільшого в досліджуваних територіальних громадах пропонують житло, яке не відповідає критеріям для встановлення класовості, а також помешкання, яке відповідає рівню класовості «три зірки». Це ще раз засвідчує наявність згаданих вище проблем у територіальних громадах із наданням якісних послуг з тимчасового проживання.

Вартість з однієї доби проживання в туристичних дестинаціях суттєво не відрізняється (табл. 3).

Таблиця 3. Вартість однієї доби проживання для двох осіб у туристичних дестинаціях (за даними на booking.com), грн

Туристична дестинація	Найнижча ціна на 2 особи за 1 добу проживання, грн	Найвища ціна на 2 особи за 1 добу проживання, грн	Частка житла за цінними діапазонами на 2 особи за 1 добу проживання, %				
			0-1490 грн	1490-2980 грн	2980-4470 грн	4470-5960 грн	понад 5960 грн
с. Косонь	800,00	1250,00	100,0	-	-	-	-
Приморська ОТГ	700,00	2711,43	30,0	30,0	20,0	10,0	10,0
с. Поляниця	400,00	11000,00	31,0	34,5	12,1	5,2	17,2
м. Скадовськ	390,00	3000,00	60,6	36,4	3,0	-	-
м. Берегове	350,00	1755,00	75,0	22,5	2,5	-	-
Славська ОТГ	318,86	6000,00	55,3	26,3	10,5	2,6	5,3
м. Одеса	300,00	2000,00	34,4	40,8	13,9	6,2	4,7
Шабівська ОТГ	300,00	5882,29	48,5	33,4	11,9	4,1	2,1
смт Затока	300,00	7057,14	50,0	34,7	8,7	4,3	2,3
м. Яремче	300,00	10000,00	54,6	30,9	9,7	2,9	1,9
смт Східниця	300,00	6500,00	42,6	33,3	16,7	1,9	5,6
с. Залізний Порт	282,86	4000,00	53,9	31,6	10,5	2,6	1,3
м. Моршин	250,00	1100,00	85,0	10,0	5,0	-	-
м. Бердянськ	247,00	5318,00	70,3	25,0	2,0	2,0	0,7
м. Львів	240,00	15000,00	40,4	40,5	12,8	3,8	2,4
м. Ужгород	240,00	3200,00	51,4	43,2	4,1	1,4	0,0
м. Трускавець	237,86	8471,43	69,5	18,8	5,5	3,1	3,1
Коблівська ОТГ	227,43	9142,86	34,8	28,3	21,7	10,9	4,3
смт Лазурне	200,00	2128,57	57,0	32,0	8,0	2,0	1,0

Джерело: Складено і розраховано автором на основі аналізу даних сайту Booking.com станом на 10.01.2020 р.

Найдешевше житло (кімнату на двох або 2 місця в хостелі в загальному номері) можна винайняти, починаючи від 200 грн за добу в смт Лазурне до 400 грн за добу – у с. Поляниця, курорт «Буковель» (с. Косонь і Приморська ОТГ не береться до уваги через малу кількість представленої пропозиції житла). У більшості досліджуваних дестинаціях можна винайняти кімнату на двох за ціною до 300 грн за добу. Щодо пропозиції житла за найвищими цінами (які перевищують 3 тис. грн за добу), то здебільшого воно представлене або фешенебельними апартаментами, або віллами, придатними для одночасного тимчасового перебування великої кількості осіб (до 15-16 осіб).

Практично в усіх досліджуваних туристичних дестинаціях (крім Львова, Одеси та с. Поляниця) переважає пропозиція житла в ціновому діапазоні до 1490 грн за добу для двох осіб (табл. 3). Найбільша кількість такого житла у м. Моршин (85% усього

представленого на сайті Booking.com житла у цій територіальній громаді), м. Берегове (75%) і м. Трускавець (70%). В Одесі, Львові та с. Поляниця переважає пропозиція житла в ціновому діапазоні 1490-2980 грн за добу для двох осіб. Її частка становить відповідно 40,8%, 40,5% та 34,5% усього представленого на сайті Booking.com житла у відповідних туристичних дестинаціях. Частка житла вартістю понад 2980 грн у всіх туристичних дестинаціях, крім Коблівської ОТГ і с. Поляниця, не перевищує 25% усього представленого на сайті Booking.com житла у відповідних територіальних громадах. Таким чином, можна стверджувати, що у всіх досліджуваних туристичних дестинаціях наявна пропозиція житла для туристів з різним рівнем доходів.

Харчування туристів у досліджуваних територіальних громадах забезпечують різноманітні заклади харчування та розміщення: від невеликих рухомих об'єктів з фаст-фудом і кафетеріїв до вишуканих ресторанів. Оскільки офіційна статистика даних про кількість закладів харчування в розрізі територіальних громад не наводить, а сайти, на кшталт Booking.com, у сфері харчування відсутні, то встановити їх кількість і здійснити порівняння між досліджуваними туристичними дестинаціями неможливо. Проте, за оприлюдненою інформацією на сайтах органів місцевого самоврядування окремих територіальних громад можна зробити висновок, що їх кількість достатня не лише для задоволення потреб туристів, але й для підтримання між ними конкуренції. Так, наприклад, на території Яремчанської міської ради, до складу якої входить і с. Поляниця, функціонує 130 закладів громадського харчування; у смт Східниця – понад 35 ресторанів і закладів харчування; у м. Трускавець – 98. Щоправда, за даними програми розвитку туризму в Шабівській ОТГ, на території громади функціонує лише 2 ресторани та 4 кафе.

Аналіз потенціалу досліджуваних територіальних громад щодо забезпечення відпочинку та розваг туристів засвідчив, що і органи місцевого самоврядування, і бізнесові структури скеровують свої зусилля на забезпечення комфортного перебування туристів і рекреантів у туристичній дестинації. Підтвердженням цього є наявність чималого спектру найрізноманітніших розважальних закладів і заходів: від класичних музеїв і локальних (у межах закладів розміщення) шоу-програм до зоопарків, дельфінаріїв та всеукраїнських і міжнародних фестивалів.

Більшість досліджуваних територіальних громад (окрім орієнтованих на культурно-історичний туризм обласних центрів) характеризуються невеликою кількістю класичних музеїв (історичних, етнографічних, музеїв, присвячених життю і творчості видатних людей тощо) (табл. 4). Але у кожній туристичній дестинації незначна кількість музеїв доповнюється приватними садибами, квартирами та ресторанами, парками та іншими культурними осередками, стилізованими й декорованими на різноманітну тематику. Як приклади можна навести музей футболу на базі відпочинкового комплексу «Урочище Вишня» в с. Поляниця, музей скіфів і музей іграшок у смт Лазурне, парк-музей «Карпати в мініатюрі» в м. Яремче, Центр культури вина Шабо в Шабівській ОТГ, кав'ярню «Копальня кави» та ресторан «Криївка» у Львові, музей контрабанди і музей цікавої науки в Одесі тощо). Головним чином, це притаманно туристичним дестинаціям, орієнтованим на культурно-історичний і гірський туризм, де є цілорічні потоки туристів і висока конкуренція серед закладів розміщення та харчування, хоча і в туристичних дестинаціях інших досліджуваних груп органи місцевого самоврядування і приватні підприємці намагаються організувати цікаві локації, які б приваблювали туристів. Слід також зазначити, що територіальні громади, наближені до популярних туристичних дестинацій, також залучають туристів завдяки наявним у них туристичним ресурсам. Наприклад, у м. Білгород-Дністровський розташовані одні з основних туристичних об'єктів регіону (фортифікаційна споруда «Аккерманська фортеця» (XIV-XVIII ст.) та античне місто «Тіра» (багатошарове городище IV-VI ст. до н.е.), які є об'єктом інтересу туристів, що відпочивають у смт Затока і Шабівській ОТГ.

Таблиця 4. Наявність закладів культури та мистецтва в деяких туристичних дестинаціях у 2018 р.*

Місцевість	Музеї	Клубні заклади	Місцевість	Музеї	Клубні заклади
м. Трускавець	3	9	Шабівська ОТГ	1	-
смт Східниця	1	-	смт Затока	-	-
м. Моршин	1	1	м. Одеса	11	-
Славська ОТГ	2	-	Одеська обл., усього	14	735
м. Львів	21	22	с. Поляниця	1	3
Львівська обл., усього	76	1420	м. Яремче	2	4
м. Бердянськ	5	12	Івано-Франківська обл., усього	26	724
Приморська ОТГ	1	25	м. Берегове	1	1
Запорізька обл., усього	23	441	м. Ужгород	6	2
м. Скадовськ	1	1	Закарпатська обл., усього	14	462
Херсонська обл., усього	9	447			

* За період 2013-2018 рр. кількість музеїв і клубних закладів залишалася практично незмінною; знак «-» означає, що інформація відсутня.

Джерело: Складено за даними головних управлінь Державної служби статистики України у Львівській, Івано-Франківській, Закарпатській, Запорізькій, Одеській і Херсонській областях, а також за наявною інформацією в стратегіях і програмах розвитку туризму досліджуваних туристичних дестинацій. Інформація про наявність інших закладів культури (кінотеатрів, театрів і т. п.) – відсутня.

Окрім традиційних закладів культури та мистецтв, інфраструктуру туризму та рекреації окремих туристичних дестинацій підсилюють і численні специфічні заклади відпочинку та розваг. Так, у м. Бердянськ функціонує зоопарк «Сафарі», аквапарк «Мис Доброї Надії», дельфінарій «Немо», колесо огляду «Міраж»; у Коблівській ОТГ – 2 аквапарки («Коблево» та «Орбіта»), дельфінарій, виноробний завод «Коблево» та регіональний ландшафтний парк «Тилігульський», куди туристичні компанії проводять екскурсії для рекреантів не лише з Коблівської ОТГ, але й з-поза її меж (Миколаєва, Одеси та інших міст); у Трускавці – центральний парк «Адамівка», дельфінарій «Оскар», різноманітні розваги надають також санаторії та приватні садиби (катання на конях, гірських велосипедах, позашляховиках, пейнтбол великою командою, польоти на повітряній кулі тощо); у м. Яремче функціонують: еко-туристичний візит-центр з експонатами природних об'єктів і атрибутами традиційного гуцульського побуту, вольєрне господарство з центром реабілітації диких тварин, екологічний босоногий маршрут «Ведмежа стежка», туристичні маршрути «На гору Маковиця» та «До найстарішого дерева»; у безпосередній близькості від с. Поляниця розташований гірськолижний курорт «Буковель» на висоті 850-1372 метрів над рівнем моря, на якому функціонують 16 витягів із загальною пропускною здатністю 34700 осіб/год. (дозволяє одночасно кататись до 15 тис. осіб); поблизу смт Східниця розташована фортеця «Тустань»; туристичні дестинації Закарпатської області (м. Берегове та с. Косонь), окрім бальнеологічних курортів, намагаються привабити туристів дегустаційними винними залами (наприклад, винний підвал сім'ї Шош, дегустаційний зал «Шато Чізай» та ін.); поблизу смт Лазурне є острів Джарилгач, територія якого є національним природним парком, а в самому смт Лазурне – парк атракціонів, яхт-клуб, дискотеки та кафе. Окрім того, на базах відпочинку та пляжах туристичних дестинацій, орієнтованих на морський відпочинок, приватні підприємці надають послуги катання на надувних плавзасобах, катамаранах, водних мотоциклах, парашутах тощо.

В усіх досліджуваних територіальних громадах для зацікавлення туристів і збільшення туристичних потоків проводять фестивалі, концерти, виставки та ярмарки. Зокрема, у Трускавці відбуваються: дитячий фестиваль «Єдина країна», Міжнародний кінофестиваль «Корона Карпат», Міжнародний конкурс-фестиваль дитячого, юнацького та молодіжного мистецтва «Empire of arts»; у смт Східниця – Всеукраїнський фестиваль повітряних куль «FLYQUEST», фестиваль масажу й оздоровчих практик «Східниця»; у Моршині – всеукраїнський фестиваль мистецтв «Джерела Моршина», всеукраїнський

фестиваль-конкурс народної та сучасної хореографії «Ритми Прикарпаття»; у с. Поляниця (курорт «Буковель») – міжнародний фестиваль-конкурс мистецтв «Bukovel-Fest»; у Славській ОТГ – фестиваль Slavsko Spring Fest, міжнародний рок-фестиваль «Славське Рок-Фест»; у Яремче – міжнародний байкерський фестиваль «Дикий вогонь», Гуцульський фестиваль; у с. Косонь – кулінарний фестиваль «Чемпіонат бограча»; у Берегово – Весняна ярмарка, міжнародний фестиваль вина «Біле вино»; у Бердянську – регіональний фестиваль національних культур «Джерела рідного краю», всеукраїнський фестиваль дитячої творчості «Топ-Топ», міжнародний пленер ім. І. Бродського «Художник і місто» та ін.; у Коблівській ОТГ – фестиваль ECO FEST KOBLEVO, міжнародний фестиваль-конкурс дитячої та юнацької творчості «Морський бриз»; у смт Затока – міжнародний фестиваль-конкурс дитячої та юнацької творчості «Чорноморські зірки», всеукраїнський фестиваль-конкурс мистецтв «Фантазії моря – Кароліно-Бугаз»; у с. Залізний порт – всеукраїнський фестиваль-конкурс талантів «Співучий край»; у смт Лазурне – багатожанровий творчий фестиваль «STARS of the BLACK SEA», фестиваль спорту та музики «Crazzy Days»; у Приморській ОТГ – фестиваль «Варись, варись борщику!»; у Скадовську – фестиваль східного танцю – «Solaris», фестиваль «Смажений бичок»; в Одесі – Гуморина, Одеський міжнародний кінофестиваль; в Ужгороді – фестиваль «Медовуха-фест», фестиваль «Срібний Татош» (у замку Ужгорода); у Львові – Свято шоколаду, міжнародний фестиваль-конкурс мистецтв «Golden Lion» та багато інших.

Фестивалі та конкурси проводять переважно перед початком і наприкінці відпочинкового сезону для залучення якомога більшої кількості туристів у непіковий період. Особливо характерно це для туристичних дестинацій, які орієнтуються на морський відпочинок, оскільки піковий відпочинковий сезон у них триває щонайбільше півтора місяці (друга половина липня – серпень), на відміну від туристичних дестинацій, які орієнтуються на інші види туризму та рекреації (гірський, культурно-історичний та ін.).

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, практично в усіх територіальних громадах налагоджені чотири з п'яти основних елементів інфраструктури туризму: транспортування, розміщення, харчування, забезпечення відпочинку. Виключення становлять лише підприємства, які здійснюють організацію подорожі, оскільки вони функціонують здебільшого у великих містах, де є більше населення, а отже і потенційних клієнтів. Подальшими дослідженнями може бути аналіз впливу кількості туристів на розвиток інфраструктури та збільшення кількості зайнятих місцевих жителів.

Список літератури

1. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями: підручник. Вінниця: «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с.
2. Яровий В. Ф. Стан та перспективи розвитку підприємств і дестинацій галузі туризму південного регіону. *Економіка та держава*. 2017. №11. С.25-28.
3. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 року, №324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/ed20181104#Text>
4. Грабовенська С. П. Конкурентоспроможність територіальних ринків туристичних послуг в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2017. 242 с.
5. Westcott M. Transforming Communities Through Tourism: A Handbook for Community Tourism Champions. URL: <https://indigenoustourism.ca/corporate/wp-content/uploads/2016/12/Transforming-Communities-through-Tourism.pdf>
6. Державна служба статистики України. Туристична діяльність в Україні у 2018 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Довідка за результатами опрацювання статистичних звітів туроператорів за 2018 рік. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL:

<https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a1f25ec4-d349-45e5-8dc0-b1805e7e41bc&title=DovidkaZaRezultatamiOpratsiuvanniaStatistichnikhZvitiVturoperatorivZa2018-Rik>

8. Ліцензійний реєстр суб'єктів туropераторської діяльності Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=a6f56cb1-1ac1-45b3-b87b-df7259a84b48>
9. Державна служба статистики України. Кількість перевезених пасажирів за видами транспорту. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Громадяни пасажирів. Як, куди і скільки їздили українці міжміським сполученням «Укрзалізниці» у 2014-2015 pp. URL: <https://texty.org.ua/d/uz/#main-text>

References

1. Korzh, N. V., Basiuk, D. I. (2017). *Upravlinnia turystychnymy destynatsiiamy*. [Management of tourist destinations]. «PP«TD Edel'vejs i K». Vinnytsia. Ukraine.
2. Yarovyj, V. F. (2017). «Status and prospects of development of enterprises and destinations in the tourism industry of the southern region». *Ekonomika ta derzhava*. №11, pp. 25-28.
3. Zakon Ukrainy «Pro turyzm». [Law of Ukraine "On Tourism"]. Of September 15, 1995, №324 / 95-VR, №324/95-VR. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/ed20181104#Text>
4. Hrabovens'ka, S. P. (2017). *Konkurentospromozhnist' terytorial'nykh rynkiv turystychnykh posluh v Ukraini*. [Competitiveness of territorial markets of tourist services in Ukraine]. Ph.D. Thesis. 08.00.03. L'vivs'kyj natsional'nyj universytet imeni Ivana Franka. L'viv. Ukraine.
5. Westcott, M. *Transforming Communities Through Tourism: A Handbook for Community Tourism Champions*. Available at: <https://indigenoustourism.ca/corporate/wp-content/uploads/2016/12/Transforming-Communities-through-Tourism.pdf>
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. *Turystychna diial'nist' v Ukraini u 2018 rotsi*. [State Statistics Service of Ukraine. Tourist activity in Ukraine in 2018]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Dovidka za rezul'tatamy opratsiuvannia statystychnykh zvitiVturoperatoriv za 2018 rik. Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta sil's'koho hospodarstva. [Information on the results of processing statistical reports of tour operators for 2018. Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture]. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a1f25ec4-d349-45e5-8dc0-b1805e7e41bc&title=DovidkaZaRezultatamiOpratsiuvanniaStatistichnikhZvitiVturoperatorivZa2018-Rik>
8. Litsenzijnyj reiestr sub'iektiv turoperatoriv'koi diial'nosti Ministerstva ekonomichnoho rozvytku ta torhivli Ukrainy. [License register of tour operators in the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. Available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=a6f56cb1-1ac1-45b3-b87b-df7259a84b48>
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. *Kil'kist' perevezenykh pasazhyriv za vydamy transportu*. [State Statistics Service of Ukraine. Number of transported passengers by types of transport]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Hromadiany pasazhyry. *Yak, kudy i skil'ky izdyly ukraintsi mizhmis'kym spoluchenniam «Ukrzaliznytsi» u 2014-2015 rr.* [Citizen passengers. How, where and how many Ukrainians traveled by long-distance service "Ukrzaliznytsia" in 2014-2015]. Available at: <https://texty.org.ua/d/uz/#main-text>

Стаття надійшла до редакції 12.03.2020 р.